

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора мистецтвознавства, професора Зосім Ольги Леонідівни
на дисертаційну роботу Юань Є «Вплив суспільного і художнього життя
на розвиток хорової композиторської творчості Китаю», подану до захисту
на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво

1. Актуальність дисертаційного дослідження. Сучасне мистецтвознавство усе частіше відходить від традиційного європоцентризму, розширюючи об'єкти дослідження, а саме звертається до музики неєвропейської традиції. Серед орієнталістичних студій в Україні безумовний пріоритет мають праці, присвячені музичній традиції Китаю. На сьогодні в Україні найбільш детально досліджена китайська фортепіанна музика; інструментальне мистецтво Китаю, наприклад, саксофонна творчість, також достатньо представлене у працях науковців. Натомість китайська хорова музика наразі залишається на маргінесі музикологічних студій, що пояснюється об'єктивними причинами: хорове мистецтво Китаю, яке спирається на надбання світової музичної культури, почало розвиватися дуже пізно, лише у XX столітті, попри те, що знайомство китайців з європейською хоровою музикою розпочалося у XVII столітті завдяки діяльності християнських місіонерів. І хоча становлення китайської інструментальної музики, що орієнтувалася на світові зразки, також припадає на XX століття, хорове мистецтво в Китаї розвивалося значно повільніше, адже багатоголосний спів не повною мірою відповідав китайській музичній традиції, і його закріплення в національній культурі відбулося значно пізніше, а масштабні твори, такі як кантата та ораторія, досі не стали репрезентативними для китайської музики.

На розвиток хорової музики Китаю безпосередньо впливала суспільне життя та культурна політика. Саме тому авторка дисертації обрала найбільш відповідний об'єкту дослідження підхід, адже розвиток хорового мистецтва, який базується на європейській традиції і є суттєво відмінним від традиційної музики Китаю, був прямо пов'язаний із трансформацією суспільного життя та поступовим відкриттям Китаю для всього світу.

2. Структура та зміст дисертації. Зміст дисертації Юань Є «Вплив суспільного і художнього життя на розвиток хорової композиторської творчості

Китаю» відповідає її меті й завданням. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. У вступі визначено актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет, зазначено теоретичну базу та методи дослідження, окреслено хронологічні межі й матеріали дослідження, розкрито ступінь вивчення проблематики та позиції наукової новизни, зазначено теоретичне і практичне значення результатів, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, окреслено особистий внесок здобувача, подано відомості про апробацію та публікації, а також структуру дисертаційної роботи.

Перший розділ – «Теоретико-методологічні засади дослідження хорового співу в професійній творчості композиторів Китаю» – має теоретико-методологічне та історико-культурне спрямування. Перший підрозділ – «Культурологічно-мистецтвознавчий дискурс дослідження хорового мистецтва Китаю в контексті суспільного і художнього життя держави» – є багатоаспектним, адже тематична спрямованість роботи потребувала розгляду широкого спектру проблем, починаючи від витоків багатоголосого хорового співу в Китаї та окреслення соціально-культурної функції музики до теоретичних питань гуманітаристики (відмінності значень дефініцій «акультурація» та «інкультурація») та мистецтвознавства (жанрово-стильові особливості китайської музики). У другому підрозділі – «Витоки багатоголосого хорового співу в китайській музичній культурі та їх розвиток в умовах суспільного і художнього життя до початку XX століття» – здійснено історичний огляд розвитку колективного співу в Китаї. Авторка розкриває його специфіку, а саме вказує на пріоритетність монодійного звучання, іноді з елементами гетерофонії, що відповідає естетичним засадам китайської музики. Поява багатоголосся пов'язано з посиленням міжкультурних контактів, передусім діяльністю християнських місіонерів, які завдяки церковному співу ознайомили жителів Китаю з європейською музичною традицією. Третій підрозділ – «Впливи змін у суспільно-політичному житті держави та нових ідеологічних спрямувань на інтеграцію хорового співу в китайську культуру в першій третині XX ст.» – присвячено опису суспільно-політичних змін в Китаї та їх відбиттю у хоровій творчості, а саме відкриття навчальних музичних закладів, де можна було отримати хорову освіту, створення відповідної

концертної інфраструктури, написання китайськими авторами перших хорових композицій європейського типу.

У другому розділі – «Хорове мистецтво в період розбудови нової історії Китаю: зарубіжні впливи і становлення національних традицій» – авторка розкриває багатоаспектну проблематику розвитку китайського хорового мистецтва у XX столітті. Перший підрозділ – «Вплив діяльності українських музикантів на становлення хорового мистецтва Китаю» – має особливий інтерес для українського читача, адже присвячено діяльності українських митців, що працювали в першій третині XX століття в Китаї. У своєму наративі авторка базується як на напрацюваннях науковців з України, так і китайській періодиці, що знаходиться у Хейлундзянському архіві. Особливий інтерес у роботі Юань Є представляють сторінки, присвячені діяльності Степана Кукурузи, який під час радянської окупації України розвивав на китайських теренах традиції українського хорового співу, не лише зберігаючи його національне коріння, а й інтегруючи хорове мистецтво в китайську культуру. Другий підрозділ – «Роль шкільних пісень і пісень антияпонської тематики в розвитку хорового мистецтва Китаю» – є одним із ключових, адже в ньому відображено той ментальний злам, який призвів до усвідомлення необхідності системного розвитку та усебічної підтримки нового для китайської культури напрямку музичної творчості. У третьому підрозділі – «Основні тенденції розвитку хорового мистецтва в творчості перших професійних композиторів Китаю: жанрові та образно-тематичні пріоритети, стильові ознаки» – розглядаються жанрові особливості китайської хорової музики, представлені «шкільною», художньою і патріотичною піснею, а також жанрами хорової балади, сюїти, кантати й ораторії. Цілком слушними та переконливими є спостереження авторки щодо звертання китайських авторів до стилістики імпресіоністичної музики, яка найбільш відповідала їх ментальним установкам, а також поєднували традиції європейської академічної та народної музики, представлені фольклором різних народностей Китаю.

У третьому розділі роботи – «Розвиток хорового мистецтва періоду новітньої історії Китаю» – Юань Є розглядає китайську хорову музику на сучасному етапі. У першому підрозділі – «Хорова творчість композиторів кінця XX – початку XXI століття: розширення образно-тематичної і жанрової палітри,

специфіка музичної мови» – розкрито специфічні риси хорового мистецтва Китаю зазначеного періоду, а саме відзначено оновлення тематики хорових творів, засобів музичної виразності та жанрової системи. Особливу увагу китайські митці приділяють поєднанню китайської етніки із надбаннями світової музичної культури у її жанрово-стильовому розмаїтті. Другий підрозділ – «Становлення професійної хорової освіти та її сучасний розвиток» – присвячено питанням хорової освіти у вищих навчальних закладах Китаю на прикладі Центральної пекінської консерваторії та Ляонінського педагогічного університету. Авторка аналізує наукові праці та методичні розробки педагогів, в яких підіймаються актуальні питання хорового мистецтва.

Дисертаційна робота Юань Є відзначається логічністю викладу матеріалу, висновки відповідають поставленій меті й завданням, а результати дослідження мають теоретичне та практичне значення.

3. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією. Наукове завдання дисертаційної роботи Юань Є виконано авторкою на високому рівні. У дослідженні чітко сформульовано об'єкт, предмет, мету і завдання, обрано релевантні наукові методи, що ґрунтуються на міждисциплінарній інтеграції музикознавства, історії, культурології, джерелознавства, які дали можливість охарактеризувати особливості впливу зарубіжних музичних традицій на розвиток хорового мистецтва Китаю. Тому можемо констатувати, що здобувачка оволоділа методологією сучасного мистецтвознавства та гуманітаристики й набула відповідних наукових компетенцій.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження забезпечується серйозною джерельною та теоретико-методологічною базою. Теоретичним підґрунтям дисертації стали роботи історичного, культурологічного та мистецтвознавчого спрямування, зокрема дослідження, присвячені питанням міжкультурної комунікації та діалогу культур Сходу і Заходу, проблематиці впровадження хорового багатоголосого співу в китайську музичну культуру та історичних періодів його розвитку, наукові розвідки, що розглядають хорову творчість композиторів Китаю в її жанрово-стильову розмаїтті, а також розкривають питання становлення й розвитку китайських професійної хорової освіти. У роботі було задіяно низку методів та підходів, зокрема історико-

культурологічний, історіографічний, музикознавчо-аналітичний, джерелознавчо-пошуковий, систематизаційний, жанрово-стильовий, біографічний, які дозволили виявити та описати багатовимірність впливів суспільного і художнього життя на розвиток хорової композиторської творчості Китаю.

5. Наукова новизна результатів дисертації. Наукова новизна дисертаційної роботи Юань Є полягає в тому, що в ній уперше було запропоновано цілісне вивчення хорової творчості китайських композиторів крізь призму змін суспільного та художнього життя; здійснено ретроспективний аналіз історико-суспільного та культурного життя Китаю до появи на початку XX ст. перших хорових творів професійних композиторів; розкрито значення впливу українського хорового на китайське хорове мистецтво на ранньому етапі становлення та на його подальший розвиток, що становить особливий інтерес для дослідників як задокументована фіксація імен українських хорових діячів, виконуваних у Китаї хорових творів та подій концертного і культурного життя; узагальнено засади найважливіших методичних праць педагогів кафедр хорового диригування Шанхайської, Центральної Пекінської консерваторій і Ляонінського педуніверситету та розробки навчальної програми для хорових диригентів «Структура модуля формування курсів хорового диригування в коледжах та університетах Китаю»; висвітлено концертні виконання перших у Китаї пісень для чотириголосого хору; визначено усвідомлення в хоровій творчості китайських композиторів проблеми співвідношення індивідуального і національного та осмислення ними втілення національних традицій у хорову творчість; досліджено етапи професійного навчання хорового співу і становлення професії хорового диригента. У дисертації подальшого розвитку набули наукові уявлення про подальші аспекти хорової творчості китайських композиторів початку XXI століття. Отже, робота Юань Є є комплексним дослідженням, в якому авторка всебічно охарактеризувала вплив суспільного і художнього життя на розвиток хорової композиторської творчості Китаю.

6. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації. Теоретичне значення дисертації Юань Є полягає в тому, що у роботі китайське хорове мистецтво розглянуто з позицій впливу суспільного і художнього життя держави, простежено динаміку розвитку образно-жанрової палітри хорової

музики Китаю в синтезі європейських та національних музичних традицій, що формує підвалини подальших досліджень із проблематики музичного мистецтва в контексті міжкультурної взаємодії. Практична цінність роботи полягає в можливості використання її результатів у загальних («Історія світової музичної культури», «Джерелознавство», «Аналіз музичних творів») та спеціальних хорознавчих («Хорознавство», «Хоровий клас», «Історія і методика викладання хорового співу та диригування») курсах в закладах вищої освіти України та Китаю.

7. Апробація результатів дисертації. Результати дослідження висвітлені у 3 одноосібних статтях у виданнях, які включені до Переліку наукових фахових видань України, публікаціях у збірках матеріалів наукових конференцій. Основні положення та результати дослідження презентувалися на 6 міжнародних наукових конференціях і форумах. Публікації за темою дисертаційної роботи розкривають її основні положення.

8. Дотримання академічної доброчесності. Дисертація Юань Є «Вплив суспільного і художнього життя на розвиток хорової композиторської творчості Китаю» є оригінальним науковим дослідженням, її результати було отримано авторкою самостійно. У тексті дисертаційної роботи не виявлено плагіату, некоректних цитувань, фабрикацій та фальсифікацій.

9. Дискусійні положення та зауваження. Позитивно оцінюючи дисертацію Юань Є, висловимо свої міркування для уточнення деяких положень роботи.

1. У роботі недостатньо чітко прописано специфіку шкільної пісні, зокрема її співвідношення з хоровим багатоголоссям. З одного боку, авторка подає їх як багатоголосні твори («в цих піснях їх увагу привернули багатство співацького багатоголосся та гармонічних поєднань, мальовничість і краса багатоголосої поліфонії при колективному співі творів західної музики», с. 108–109), з іншого, як одноголосний твір (пісня «Шень Сінгона “Весняний вітерець” є не лише одним з перших прикладів у творчості китайських композиторів аранжування шкільної пісні на народну тему», с. 110; «так почали виникати перші професійні аранжування та обробки китайських народних і шкільних пісень для багатоголосого хорового виконання», с. 112). Хотілося більш чітко окреслити

жанрову специфіку китайської «шкільної пісні» з точки зору її жанрових атрибутів.

2. У дисертації цілком слушно окреслено генезу хорового мистецтва Китаю та його базовий жанр – «шкільну пісню». Однак фактично поза увагою дослідниці залишилися твори великої форми, де достатньо уваги в контексті навчання навичкам хорового співу приділено однієї з частин кантати «Хуанхе» Сіань Сінхая (с. 173–180). Цей твір був написаний у 1939 році та є вже класикою китайської музики. У зв'язку з цим постає питання: які масштабні композиції китайських авторів є найбільш знаковими для китайського хорового мистецтва XX – XXI століть?

3. Авторка неодноразово підкреслює значення місіонерів та християнської церковної традиції для розвитку хорового мистецтва Китаю, однак не завжди зазначає, які саме християнські конфесії вона описує. Цей аспект є важливим, адже відмінності католицької і православного хорового церковного співу є суттєвими: перший, як і протестантський, виконується з інструментальним супроводом, другий є акапельним. Так, згадуючи на с. 153–154 хоровий спів церкви Сіменлі у м. Кайфен, вона зазначає репертуар його репертуар, а саме християнські пісні-гімни («Трійця», «Троїцька пісня», «Радісна Богослужберна пісня» тощо), аранжування на чотири голоси («Алилуйя», «Безцінний дар життя нам дав», «Дім Отця небесного», «Пісня воскресіння Господа», «Псалом 150» тощо), але підкреслюючи євангельські коріння текстів, не вказує конфесію, які вони репрезентують. Хотілося б дізнатися конфесійну приналежність цієї церкви, а також більш детально почути про хоровий спів християнських церков різних деномінацій у сучасному Китаї.

10. Загальний висновок і оцінка дисертації. Дисертаційне дослідження Юань Є «Вплив суспільного і художнього життя на розвиток хорової композиторської творчості Китаю» є оригінальною науковою роботою, воно виконано на високому науковому рівні та повністю відповідає спеціальності 025 Музичне мистецтво. Дисертація має достатню апробацію, наукові публікації відображають її зміст.

Дисертаційна робота Юань Є «Вплив суспільного і художнього життя на розвиток хорової композиторської творчості Китаю» відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03 лютого 2017 р. за № 155/30023 (зі змінами), а її авторка Юань Є заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Опонент:

доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

Ольга ЗОСІМ